

Prikaz knjige

Obrazovanje odraslih u neslobodi – zabluda ili mogućnost

U uzdanju Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja iz Beograda pojavila se naučna studija dr Branislave Knežić *Obrazovanje osuđenika: način da se bude slobodan* (2017)¹. Osim teorijskog dela, studiju čine dva empirijska istraživanja, od kojih je jedno posvećeno motivaciji za obrazovanje, a drugo problemima recidivizma. Rezultati istraživanja se naizmenično razmatraju u četiri veće celine od kojih je studija sačinjena i koji služe kao osnova za ilustraciju bazičnih teorijskih polazišta i njihovo kritičko promišljanje: 1) „Uslovi za izvršenje zatvorske kazne: može li se čovek ‘popraviti’ u zatvoru“; 2) „Obrazovanje: društvena i individualna neophodnost“; 3) „Recidivizam: repriza životnog poraza“ i 4) „Završna razmatranja – krivi nismo – nevinu još manje“.

U prvom delu studije razmatraju se fundamentalni pojmovi i fenomeni penologije i penološke andragogije kao što su fenomen zatvorske kazne, koncept resocijalizacije i tretmana, recidivizam i uloga obrazovanja i rada kao sredstva i cilja resocijalizacije, pri čemu autorka svoja teorijska razmatranja sučeljava sa realnošću zatvorske sredine u Srbiji, karakteristikama osuđenika i karakteristikama osoblja koje radi sa osuđenima. Analiza jasno pokazuje kako se, suočena sa realnošću, teorija „lomi“ i biva neadekvatna i nedovoljna da objasni i unapredi postojeću praksu.

Drugi, najobimniji i najznačajniji deo studije posvećen je razmatranju uloge obrazovanja, njegove moći i ograničenja u promeni ponašanja osuđenika i njihovoj integraciji u užu i širu socijalnu zajednicu. Svrhovitost obrazovanja osuđenih lica, pristupi obrazovanju i vrste i programi obrazovanja koji su dostupni osuđenima nalaze se u centru tog razmatranja. Posebna pažnja je posvećena razmatranju (ne)dostupnosti obrazovanja u kazneno-popravnim domovima, mogućnostima sticanja stručnog obrazovanja, komunikacionih veština i neophodnih znanja i veština za razumevanje i rešavanje različitih pro-

¹ Knežić, B. (2017). *Obrazovanje osuđenika: način da se bude slobodan*. Beograd: Institut za kriminološka istraživanja.

blema u mikrozajednici, posebno porodici. Autorka je toj tematici prišla vrlo studiozno, što joj je omogućilo da izvede krajnji zaključak da je obrazovanje (obuka i osposobljavanje) bazični instrument resocijalizacije, predupređenja recidivizma i promene socijalnog položaja i ukupnog ponašanja osuđenika. Ona argumentovano brani tezu da je čak i u zatvorskim uslovima obrazovanje dinamičan i vitalni razvojni instrument i kapacitet. Obimna teorijska razmatranja o ulozi obrazovanja u resocijalizaciji osuđenika autorka na kraju vešto koristi za utemeljenje penološke andragogije kao naučne discipline, kritičko promišljanje njenog predmeta, sadržaja, strukture i specifičnosti u odnosu na celokupno područje obrazovanja i učenja odraslih i njenu funkciju u razumevanju i objašnjenju ponašanja osuđenih lica. Uz sve to, kritički sagledava ulogu tzv. vaspitačkog kadra koji uglavnom ne „zebe“ od mnogo stručnosti, pripravan na svaki oblik represije, a umoran za inače zamagljeno polje resocijalizacije najčešće ostavljeno slavi i zaboravu – koji se opire i ambicioznim iskušenjima svekolike penološke andragogije.

Treće poglavlje studije je posvećeno razmatranju problema recidivizma kao specifičnog modela ponašanja osuđenih lica i ulozi obrazovanja i učenja u njegovom redukovanju i prevazilaženju. Posebno se razmatraju postpenalni faktori recidivizma, odnosno oni koji ga indukuju i podstiču (nezaposlenost, odbačenost od porodice i prijatelja, socijalna izolacija i sl.). Obimno teorijsko razmatranje i empirijska analiza pokazuju da tretman i obrazovne mere u penalnim ustanovama ne mogu imati pun efekat bez njihove koherentne i kontinuirane integracije sa postpenalnim faktorima i uticajima, u čijem centru su porodica i lokalna zajednica i njihovi programi i mere socijalne integracije u zajednicu.

Završna razmatranja, kao poslednje poglavlje studije, predstavljaju analitičko- sintetičku elaboraciju uloge obrazovanja u resocijalizaciji osuđenih lica i redukciji recidivizma. To poglavlje je inspirativno za dalja teorijska promišljanja i empirijska istraživanja obrazovanja kao instrumenta penalnog i postpenalnog tretmana i efikasne socijalne integracije osuđenika.

Obrazovanje osuđenika: način da se bude slobodan predstavlja sveobuhvatno i koherentno promišljanje fundamentalnih problema obrazovanja i učenja u kazneno-popravnim ustanovama i postpenalnom tretmanu osuđenih lica. Tekst može biti izuzetno dragocen za dalja teorijska i empirijska istraživanja obrazovanja i učenja u zatvorskim uslovima i za konstituisanje penološke andragogije kao naučne i univerzitetske discipline. Tekst može biti koristan i za praktičare jer pruža obilje predloga za unapređenje prakse obrazovanja i učenja u zatvorima kojima se afirmiše princip dvostruke integralnosti u obrazovanju i resocijalizaciji osuđe-

nih lica: institucionalne (koherentnog delovanja nadležnih ministarstava, zatvora i lokalnih zajednica) i vaspitno-delatne (rad, obrazovanje, obuka, sportsko-rekreativne aktivnosti) integralnosti. Tekst takođe može biti od pomoći studentima andragogije i studentima nastavničkih fakulteta, posebno na master i doktorskim studijama, jer ih na primeren način uvodi u složenu problematiku obrazovanja i učenja u kazнено-popravnim institucijama.

Miomir Despotović